

КРИЗА ОСОБИСТОТІ У ПОСТСУЧАСНУ ЕПОХУ

Шерстюк Н.В., *аспірантка кафедри філософії
Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка*

Межа XIX-XX століття часто і зовсім різними напрямками у філософії історії, соціальній філософії, соціології оцінюється як ключова фаза світового історичного процесу. Перетворення в європейській культурі на рубежі століть кардинально змінили її вигляд, відобразившись і на світовідчутті людини. Відбувалася швидка і болісна зміна ціннісних орієнтирів, традиційних уявлень, самих основ буття, що сприймалася як катастрофа. Події Першої світової війни породили занепадницькі очікування хаосу.

Розуміння історії культури як зміни одних її форм на інші через болючі етапи руйнування і створення, прийшло у європейську культуру світовідчуття через ідею апокаліпсису. Християнське очікування кінця світу трансформувалося у традицію інтерпретувати культурно-історичний розвиток як почергову зміну фаз стабільних/кризових періодів. Розвиток культури у міжвоєнний період можна розцінювати як певний посткризовий етап, період осмислення змін, що вже відбулися. Але реалізація наслідків, потенційно закладених у кризі культури, відбувалася вже в умовах поствоєнного світу та наростання темпів глобалізації.

Після Другої світової війни все частіше почали говорити про кризу людства і людини, духовну кризу та кризу внутрішнього світу особистості. Епоха модерну поступається епосі постмодерну (постсучасності), межею між якими виступає фаза завершення проєктів модерну – остаточного формування капіталізму, настання ери постіндустріалізму.

Наслідком кризи культури стала кардинальна трансформація досвіду особистісного формування та перенесення кризи із макрокультурної сфери у структуру особистості. Людина виявляє своє нове місце в культурі, про що говорить екзистенціалізм: у постійно змінній природі людини відкривається нова якість, яка дозволяє людині самій встановлювати свою природу. У цих умовах на перше місце виступає проблема пошуку критерію, на основі якого відбувається така «самоідентифікація» особистості. Процес визначення цього критерію супроводжується станами невпевненості, занепокоєння, страху, туги, абсурдності, і саме вони стають об'єктами, над якими задумуються філософи, соціологи, психологи XX століття. Проблема людини виявляється у її неспроможності прийняти і розпорядитися набутою свободою самостійного вибору своєї природи. Філософи екзистенціального напрямку та психологи Франкфуртської школи підняли загальну світоглядну проблему: як людині ставитися до свого існування, коли кінцева мета його, існування, незрозуміла і туманна [1, с. 8-10].

У постмодерністській парадигмі людина постає як машина бажання, залежна від правил, обмежень, норм, кодів культури, в якій живе. Світ існування суб'єкта перебуває під впливом несвідомих сил, до яких відносяться, передусім, влада, соціальні механізми, бажання самої людини, обтяжені колективним несвідомим, Еросом, Танатосом, тілесністю. Для Ж.Дельоза, Р.Барта, Ю.Крістєвої досягнення суб'єктом незалежності від пут ідеології можливе лише через ірраціональне. Людині постмодерну іманентно властивий супротив політизованим структурам, політизованому соціальному простору, моральним імперативам, нав'язаних владою. Дегуманізація суб'єкта стала реакцією на картину світу, в якій особистість знаходилась у центрі всесвіту, їй було все дозволено вона була автономною через наявність у неї розуму. З іншого боку, дегуманізація виступила як усвідомлення людиною своїх сил і можливостей у пізнанні світу, але не як суб'єкта, якому все дозволено, а як однієї із частинок світу, де все живе і неживе рівноцінне і потребує один одного. Людина постсучасності залежить від мови і через мову отримує свободу. З одного боку – індивід у своєму життєписі незалежний, а з іншого – тотально залежний від уже сформованих дискурсів, мов. Більше того, перед ним відкривається множинність варіантів описів світу, думок про себе з боку інших (соціальних інститутів, друзів, ворогів і т.д.). Тому дуже часто постмодерністський суб'єкт асоціюється із фрагментарною, розколотою особистістю [2, с. 109-112].

Людина епохи постмодерну намагається розібратися із метою своєї екзистенції. Не маючи чітких вказівок ні від держави, ні від політики, ні від науки, ні навіть від різного роду догматичних течій, людина залишається перед вибором, про свободу якого так мріяли попередні покоління. Відсутність чіткого критерію вибору обертається кризою особистості, яка має наслідки не тільки індивідуального, а й загальносуспільного плану.

У наш час говорять про кризу цілого ряду соціальних інститутів – таких, як сім'я, освіта, сфера охорони здоров'я, про кризу у деяких галузях науки – педагогіці, психології, в цілому у знанні, що не піддається інтеграції в єдину систему. Таким чином, соціально-культурна криза XIX і XX століть, що

проявилася у внутрішній структурі особистості, у ХХІ столітті набуває глобального соціального масштабу.

Література.

1. Извеков А.И. Проблема личности постмодерна: кризис культурной идентификации. / А.И. Извеков. — СПб.: СПбГУ, 2008. — 244 с.
2. Усовская Э.А. Постмодернизм: Учеб. пособие. / Э.А. Усовская. — Минск: ТетраСистем, 2006. — 256 с.

Наук. кер. - Куцепал С. В., *д-р філос. н., професор, завідувачка кафедри соціально-економічних дисциплін Полтавського факультету Національної юридичної академії України ім. Я.Мудрого*